

”פסח-המדבר” בשנה השנית

ולצד שמצינו שישראל עשו את העגל וכו', ואמרוהו"ל: "כל המודה בעבודה זרה ככופר בכל התורה כולה, וייאמר עליו: "בן נכר".

מעתה יש מקום לדון בישראל שאינם יכולין לעשות הפסח, והגם שנתרצה ה' למשה בתפילותיו ובמשפטיו אשר עשה עם ישראל, עם כל זה לא נתבשרו שנתכפר עון-העגל! לזה בא הקב"ה ונתן רשות ואמר להם: "ויעשו בני ישראל את הפסח" ודקדק לומר: "ויעשו" [בוא"ו החיבור, בתחילת ענין] כלומר מלבד מה שהובטחו שניחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו [עוד להם] הוכשרו לעשות הפסח. ... ולזה לא אמר "דבר אל בני ישראל" שלא בא לצוות לזה, אלא לרשיון, ודי בהודעת המשפט למשה, שכן הוא הדין:

לאיזה מהנושאים הנידונים מתייחס אור-החיים? לא פתר את שאלת ה"סדר", וגם מדוע לא המשיכו להקריב בשנים הבאות...

8. ההיו משה וקני-העם שותקים על אי הקרבת הפסח במשך ל"ח שנים? או שמא היתה לכך סיבה הלכתית? וא"כ מהי הסיבה?

9. אם היתה סיבה מוצדקת - מדוע היא נחשבת ל"גנותן של ישראל"?

שאלות-נוספות בפירש"י:

10. מדוע שואל רש"י "למה לא פתח בוז"? ולא שואל מדוע בן פתח ב"מאוחר"?

11. מה יועיל תירוצו: "מפני שהיא גנותן של ישראל"? ואם תיכתב שלא לפי הסדר - כבר איננה "גנות"?

[או שלא תיכתב כלל או שתיכתב במקומה הראוי?]

3. האין פירש"י זה סותר לדברי רש"י הקודם ["גנותן של ישראל" ?]

דעת הרמב"ן

וטעם האיחור הזה היה, כי כאשר בא הספר הזה הרביעי להזכיר המצות שנצטוו ישראל במדבר סיני לשעתם, רצה להשלים ענין אהל מועד ותקונו כל ימי המדבר, והזכיר תחלה הדגלים ומקום האהל ומעמד משרתיו ותקון המשמרות למשאו לכל עבודת האהל, ... ואחר כך שב להזכיר אזהרה שהזהיר אותם שלא ישכחו מצות הפסח!

וטעם אי עשייתו כל תקופת המדבר: אונס-ערלותם!

ועל דעת רבותינו לא נהגה במדבר אלא בשנה זו בלבד, לפי שלא מלו במדבר והיתה מילת זכרים ועבדים מעכבת בהם:

4. הגם לדעתו "גנותן" היא? או 'אונסן'?

5. לרש"י עדיין לא למדנו שלא מלו במדבר - ואם בגלל זה, לא עשו פסח במדבר, לא הוצרך לומר 'תלה מצוה זו בכניסתן לארץ'?

6. רש"י לא הביא הלימוד "וכל ערל לא יאכל" - לא יאכילו!

7. וכי לא היו כאלו שכן מלו [וטרם הולידו] או זקנים? ויעשו המה את הפסח!

דעת אור"ח הקדוש:

"...עוד קשה למה הוצרך ה' לצוות בני" על הפסח, והלא כבר ציווה כאמור בפ' בא אל פרעה, ונראה כי כוונת הכתוב היא לצד שאמרה תורה: "כל בן נכר לא יאכל בו" ותניא במכילתא וז"ל: "כל בן נכר - אחד ישראל מומר ואחד גוי במשמע עכ"ל".

פסח במדבר פרק ט

(א) וַיְדַבֵּר יְ-הוָה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאִמְרֵ-כֹה (ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֵדוֹ: (ג) בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֵדוֹ כָּכֹל חֻקְתָּיו וְכָכֹל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:

רש"י על במדבר פרק ט פסוק א
בחדש הראשון - פרשה סבראש הספר לא נאמרה עד אייר למדת (פסחים פ"ק ספרו) שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה:

ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד:

הנושאים שיידונו:

1. עיתוי-אמירתה וטעם מיקומה המאוחר [לפ"י]

2. לשם מה הוצרך לשוב ולצוותם על הפסח שמצוותיו כבר אמורות לעיל בפ' בא?

פסח שמות פרק יב

(כה) וְהָיָה כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְ-הוָה לְכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וְשִׁמְרְתֶם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת:

רש"י

(כה) והיה כי תבאו - תלה הכתוב מלואו זו צביאתם לארץ ולא נתחייבו במדבר אלא בפסח אחד שנעשו בשנה השנית על פי הדבור:

מבאר הרבני:

רש"י מדייק בלשונו:

["פרשה שבראש הספר".....ולמה לא פתח בזה?"]

עיקר-הקפידא היא ש"פתיחת-הספר"
תהיה ב"חיבתן של ישראל"

מלאו ברש"י את "פתיחות-החיבה" ככל חומש!

ספר בראשית
בראשית ברא – אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני כמ"ס רז"ל בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו
ספר שמות
(א) ואלה שמות בני ישראל – אע"פ שמנאן בחייהן בשמותן חזר ומנאן במיתתן להודיע חבתן שגמסלו לכוכבים שמוניאן ומכניסן במספר ובשמותם
ספר ויקרא
(א) ויקרא אל משה – לכל דברות ולכל אמירות ולכל זווים קדמה קריאה לשון חבה לשון שמלאכי השרת משתמשים בו ... אבל לנביאי האומות עכו"ם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה שגא' ויקר אלהים אל בלעם:
ספר דברים
(א) אלה הדברים – לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכניסו לפני המקום בהן לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז מפני כבודן של ישראל:

ולכן תמה רש"י: "ולמה לא פתח בזה"
[לא רק בגלל סדר-התאריכים בלבד]

אלא

אין לך "פתיחה" יפה מזו לספר במדבר!

כי אז

תהיינה כל פתיחות-החומשים
זו למעלה מזו בצורה-מדורגת!

בראשית חביבות בשרש נשמתם טרם נבראו
שמות חביבין ישראל שנקראו בנים למקום
ויקרא חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה [כל דברות ואמירות]
במדבר נאה היה לפתוח ב'פסח-המדבר' בשנה השנית [כי הפתיחה במנין בני ישראל מחמת חיבתן, כבר היתה לנו בספר שמות]

היה נוסף

חידוש ע"ג חידוש ב"חיבתן":

1. שחייבם הקב"ה במיוחד והם קיימו בפועל ובהידוד

2. שגם הפטורים נשתוקקו ודרשו 'למה ניגרע'!

3. שהקב"ה נענה להם וזיכה אותם במצוה חדשה

להשלים מה שנגרע מהם

אז "למה לא פתח בזה" ?

והתשובה:

מפני שהיא גנותן של ישראל!

ואף שלשית רש"י:

לא נתחייבו בפסח דורות רק בביאתן לארץ?

מבאר הרבני:

אינה דומה מצוות קרבן-פסח לשאר המצוות
התלויות בארץ שהרי איננה מצווה-חקלאית

והראיה:

שהרי ציווה על "פסח-המדבר" בשנה השניה:

יתר על כן התחדש להם באותה שנה
שאפילו תביעת יחידים: "למה-נגרע"?

פועלת הקצאת "מועד – ב"

[דבר שלא מצינו בשאר הקרבנות]

וזוהי ה"גנות":

הייתכן שבמשך ל"ח שנה לא צעקו ולא תבעו ישראל:

למה ניגרע מלהקריב פסח גם בשנים הבאות?!

ושמא תאמרו:

ומשה ואהרן והזקנים היכן היו? מדוע הם לא תבעו?

מבאר הרבני:

ויתרו על הזכות-הגדולה לו ביקשו ודרשו
כדי לא להבליט יותר "גנותן של ישראל"

כי עתה יש מקום לסנגר עליהם שלא היה להם

"תקדים" שבקשת-העם יכולה לפעול "מועד א"

ולא עלתה על דעתם שיצליחו לחדש

מצוה שלא נתחייבו כלל, בגלל בקשתם!

[ושמא תאמרו: א"כ מאי גנות יש בזה?]

אלא שהקב"ה רמז להם: לכם ולגר ולאזרח

והתורה-האקטואלית:

לזעוק ולתבוע:

"עד מתי" ? ... – "למה נגרע"

